

Chloantha hyperici

Grått johannesörtsfly

Fjärilar, Nattflyn

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nära hotad (NT)
B2b(ii,iii,iv,v)c(iv); D1

Klass: Insecta (egentliga insekter), **Ordning:** Lepidoptera (fjärilar), **Familj:** Noctuidae (nattflyn), **Släkte:** *Chloantha*, **Art:** *Chloantha hyperici* - grått johannesörtsfly (Denis & Schiffermüller, 1775) **Synonymer:** *Noctua hyperici* Denis & Schiffermüller, 1775, *Actinotia hyperici* (Denis & Schiffermüller, 1775), *Cloantha hyperici* (Denis & Schiffermüller, 1775), *grått johannesörtfly*

Kännetecken

En liten grå nattflyart med mörkare teckningar och tydlig njur- och ringfläck på framvingen. Det svarta rotstrecket är osedvanligt långt och uppåt skarpt avgränsat av ett vitaktigt till ljusgrått fält mot framvingekanten. Populationen i Stockholms skärgård är den mest distinkta i nästan rent svart och ljusgrå teckning. Vingspann 28-32 mm.

Utbredning och status

Grått johannesörtfly har i Norden avgränsats som underarten *svendseni*. Denna är utbredd längs våra klippkuster med nordgräns för mer sammanhängande utbredning på Åland och från Stockholms skärgård till Oskarshamnstrakten. I västra Sverige är arten av allt att döma mer lokal och sällsynt men mer utbredd från mellersta Bohuslän till Strömstadstrakten. I Norge är arten sällsynt och lokalt påträffad på sydkusten mellan Risør och Porsgrunn i yttre Aust-Agder och Telemark. Utanför dessa områden finns mer isolerade förekomster på nordligaste Öland och i den högsta branten söder om Visby, Tofta skjutfält på Gotland där den påträffades först 2007. Att arten alltid varit lokal och sällsynt vittnar den första Catalogus från 1885. Det första fyndet i Norden gjordes 1883 på Värmdö i Uppland. Fram till 1940 var arten i Sverige påträffad i Sm, Boh, Sdm och Upl. Fynden från inlandet är få och samtliga gjorda före 1960. Den enda av dessa lokaler där arten möjligen ännu finns kvar är i Östergötland, Söderköping på Ramunderberget. Nordligaste inlandslokalen är Ås vid östra Hjälmaren där det finns ett kalt berg med en fornborg. Nordligast i landet är den funnen under en följd av år på 1980-talet i automatisk UV-ljusfälla på skäret Måsten nordost om Vaddö, Singö. Sydligast är den påträffad en gång i Blekinge Karlskrona ca 1960, vilket sannolikt är ett exempel på migration. Även från norra Halland och Göteborgstrakten är fynden så få att det kan misstänkas vara migration. Första fyndet i Danmark, Nordöstjylland, Säby 1970 är från samma period som enda fyndet i Västergötland på Brännö 1971. I Danmark återfanns arten inte förrän 2000 då en, troligtvis relativt nyetablerad, population påträffades på den numera nedlagda rangerbangården i Rödbyhavn på Lolland. Denna population som senare påträffats varje år kommer från den mellaneuropeiska populationen. I Finland utgör Åbo skärgård och Tvärminne i Nyland östgräns för den nordliga underarten *svendseni*. Nominatformens utbredning omfattar bergsområden i hela södra och centrala delarna av Europa och österut genom Ukraina, Turkiet och Kaukasus till norra Irak. Arten saknas i Storbritannien och vid Nordsjöländernas kustområden liksom i hela norra Tyskland och Polen.

Ekologi

Grått johannesörtfly är knuten till arter av johannesört *Hypericum* spp. Det är otvivelaktigt växtens plats i miljön som är viktigast. Då man söker efter de nattaktiva larverna påträffas dessa alltid på relativt små växtplantor som står isolerade från annan vegetation i klippspringor eller i grov makadam i vägkanter till t.ex. militära anläggningar. Fjärilarnas antal fluktuerar starkt mellan olika år. Det kan bero på utsatthet för parasitering, vilket gjort att arten endast klarar att leva på johannesört i de extremt vegetationsfattiga miljöerna. Det beror sannolikt också på att torrår dödar värdväxtplantorna. Arten är således beroende av relativt stora habitat för att lyckas upprätthålla långsiktigt livskraftiga populationer. Det ligger nära till hands att misstänka att arten är beroende av en metapopulationsstruktur där avstånden mellan lämpliga livsmiljöer är mer begränsad. Således förefaller etableringen på norra Ölands klapperstensstränder endast ha överlevt en mer begränsad tidsperiod, medan arten ännu är mer talrik från Oskarshamn och norrut. Andra begränsande faktorer är att det rena urberget ofta är alltför näringsfattigt för johannesörterna. Dock kan fjärilen inte sägas vara ens kalkgynnad. Spröda, mer lättspruckna bergarter såsom t.ex. metavulkanit kan dock vara gynnsammare än gnejs och granit. Fjärilarna uppträder i två generationer, den första från mitten av maj till slutet av juni och den andra från slutet av juli till slutet av augusti. De är nattaktiva och besöker blommor samt kan påträffas med fångstmetoderna UV-ljus och jäst fruktsaft. Larverna påträffas enstaka och äter nattetid av blad och nya skott och sitter då öppet. Under dagen gömmer de sig i markytan. Arten övervintrar i puppstadiet i en spånad i markytan.

Hot

Artens behov av tillräckliga arealer av öppen stenig eller bergig terräng där johannesört trivs i glesa bestånd hotas av igenväxning, atmosfärisk kvävegödning och olika former av exploatering. Huvudpopulationerna befinner sig i regioner som utnyttjas intensivt av friluftslivet under sommaren och där sommarhusbebyggelsen alltid varit tät. I dag blir allt fler av dessa samhällens byggnader permanentbostäder och med detta följer asfalterade vägar och vägbelysning, dvs en omvandling från mer lantlig miljö till villaförortsmiljö. Artens habitat förändras endast långsamt p.g.a. det grundare jordlagret på kustens klippmarker som långsamt höjt sig ur havet, men om ytterligare några decennier får vi räkna med att öppna miljöer som skapades genom utmarksbete fram till 1950-60-talen går förlorade.

Åtgärder

En skattning av gynnsam area för reproduktion i något/några av artens idag främsta förekomstområden skulle kunna ge viss ledning om behoven för en livskraftig metapopulation. Återinför extensivt utmarksbete och buskröjning på platser där arten missgynnas av igenväxning. För att gynna många värmeälskande och nektarberoende insekter i sådana klippmiljöer är det lämpligast att ha en rotation av beteshävd mellan ett flertal större hägn och att varje period av avbruten hävd blir minst 3-5 år.

Övrigt

Arten har nyligen bytt släktnamn till *Chloantha* men anges i den tryckta versionen av rödlistan som *Actinotia hyperici*. Mats Lindeborg har bidragit med värdefull information inför författandet av artfaktabladet.

Litteratur

- Aarvik, L., Hansen, L.-O. & Kononenko, V. 2009. *Norges sommerfugle - Håndbok over Norges dagsommerfugler og nattsvärmere*. Norsk Entomologisk forening, Oslo.
- Douwes, P., Kaaber, S., Nordström, F., Opheim, M. & Sotavalta, O. 1969. *De fennoskandiska och danska nattflynas utbredning*. C.W.K. Gleerups förlag, Lund.
- Fibiger, M. 1990. *Noctuidae Europaea vol. 1. Noctuinae I*. Entomological Press, Sorø.
- Franzén, M. 1997. *Storffjärilar i lövskogar i norra Östergötland*. Information från Länsstyrelsen i Östergötlands län 1997: 5.
- Hacker, H. & Hreblay M. 2002. *Noctuidae Europaea vol. 4. Hadeninae I*. Entomological Press, Sorø.
- Juhl Nielsen, F., Baungaard, B. & Bech, K. 2000. Dansk bestand af *Actinotia hyperici* D & S fundet på lille stykke nedlagt baneterraen. *Lepidoptera band VII*, nr 10.
- Lampa, S. 1885. Förteckning öfver Skandinaviens och Finlands Macrolepidoptera. *Ent. Tidskr.* 6(1-3): 1-137.
- Nordström, F., Wahlgren, E. & Tullgren, A. 1935-41. *Svenska fjärilar*. Nordisk familjeboks förlag, Stockholm.
- Norgaard, I. & Nielsen, P. S. 1988. *Fund af storsommerfugle i Danmark 1961-86*. Lepidopterologisk forening.
- Skou, P. 1991. *Nordens ugler*. Danmarks dyreliv Bind 5. Apollo books, Stenstrup.
- Torstenius, S. 1956. Storffjärilar från Söderköpingstrakten. *Ent. Tidskr.* 77(1): 109-112.

Författare

Claes U. Eliasson 2010. Rev. Claes U. Eliasson 2012.